

jó és étellel megélt, bátorszávu író-munka.

Juhász M.

Esterházy Miklós nádor iratai = Schriften des Palatins Nikolaus Esterházy. — Türkische Schriften aus dem Archive des Palatins Nikolaus Esterházy 1606—1645. — Redigiert von Ludwig Fekete. (Im Auftrage des Fürsten Paul Esterházy, Budapest, 1932.)

Alig két éve, hogy a legnagyobb magyar családi levéltár értékes anyagából a magyar kormányzattörténet egy korszakát megvilágító fontos iratanyag napvilágot látott. A történettudomány munkásai és barátai örömmel üdvözölték a kiadó Esterházy Pál herceg vállalkozását, aki módot és lehetőséget nyújtott nagynevű őseinek, Esterházy Miklós nádornak a magyar történelemben évtizedeken át kifejtett munkássága pontos értékelésére s a megjelölt kérdés tudományos feldolgozása mellett a vonatkozó iratanyagot is közölte. Hogy ez az iratközlés milyen fontos hézagpótlást jelentett a magyar történetírásban, arra a munka méltatója már annak idején kellőképpen rámutatott. (Napkelet, 1930. nov. 1. 1070. l.)

Az azóta válságosra fordult gazdasági helyzet miatt még nagyobb örömmel fogadjuk most a tervezett nagy kiadás második kötetét, amely tartalmánál fogva még szélesebb körben tarthat számot a nagyközönség érdeklődésére s amely külföldi vonatkozásban is elsőrangú forrásanyagot szolgáltat a törökök európai uralmával foglalkozóknak.

Esterházy Miklós nádor levéltárának török iratai természetesen és elsősorban minket magyarokat érdekelnek. Újabb adatok ezek ahhoz a harchoz, amelyet ez a nemzet a léteért, a magyarságáért folytatott két ellenséges hatalom között morzsolódva s gazdaságilag tönkretéve. Történelmi értékén kívül nagy erkölcsi tőkét jelent ez a mi számunkra!

De nemcsak a magyar történészek számára készült Fekete Lajos munkája. Nagy haszonnal forgathatják a nyugati államok historikusai is, akik a XVII. század történelmével foglalkozva, nem térhetnek ki a török probléma tárgyalása elől, amely állandóan lekötötte a Habsburgok erejét. A török birodalom történelmének kutatója pedig még több adatot talál ebben a kötetben a legkülönbözőbb kérdésekre vonatkozóan, legyen az közgazgatási, gazdasági, harcászati vagy egészen magánjellegű. Ezt aényt helyesen felismerve, a bevezető tanulmány német nyelven jelent meg és a török szöveg mellett német fordításban adja az iratokat is. A török szöveg betűhív közlésével a turkológusoknak nyújt értékes forrást a kötet szerkesztője.

Fekete Lajos bevezető tanulmánya nemcsak értékes ismertetője a kötetben foglalt iratanyagoknak, hanem igen érdekes, lebilincselő feldolgozás a nagyközönség számára is, amely a hozzáférhető német szövegfordításban megismerheti a szokatlanhangú levelezést is.

A kiadó személyéhez méltó izléses kiállításról az Egyetemi Nyomda gondoskodott.

Dr. H. Pálffy Ilona.

Császár Imre : Macskák. Regény két kötetben. Stádium Sajtóvállalat kiadása.

Császár Imre színművész, a Színházakadémia volt tanára, szívesen és bizonyos rutinnal forgatja a tollat. A művészetéről, a színjátszásról, a színiélet alkotásiáról készült tanulmányain kívül írt már verset, drámát és néhány regényt. Új regénye, a Macskák, az idős szerzőt írói modorának teljes kialakulásában mutatja. Császár Imre írói egyéniségének nincsenek éles, jellegzetes vonásai s új regényének sincsenek, e regény szándékolt nagyvonalúsága ellenére sem, különös értékei. Mégis érdekes figyelemmel kísérni,

miképen látja és miképen rajzolja az embereket és az életet a színész, akinek a szeme és szíve másodlagos, színpadi figurákhoz és írói és rendezői utasítások szerint pergő akciókhoz szokott, a hatásos színpadi dialógusok iránt pedig különleges érzéke fejlődhetett. Emberábrázolás, cselekvénybonyolítás, hatásos előadás kétségkívül a színésznek is legsajátabb munkaterülete. Előrebocsáthatjuk: a színész és az íróművész itt megfigyelt szerepcseréje mégis némi csalódást okoz.

A Macskák regényalakjai sajátágosan határozatlan, elmosódó, gyakran önmaguknak is ellentmondó, aprólékos gonddal, de nem elég mélyen megragadott figurák. Érzelmektől cselekedeteikhez vezető szálak bizonytalanok. Az író eleinte némi maliciával leplezi le őket, elárulja takargatott hitványságaikat, elmondja titkos ballépéseiket. De aztán megsajnálja és megjavítja őket. A nőkkal különösen mostohán bánik: folytonosan macskákhoz hasonlítja s ironikus, világfiás fölényt mímelve, így aposztrofálja őket: ügyes kis macska, elváltka, kicsi nő. Ezt a fanyar, de szerencsére nem következetes életfelfogást jelzi a regény címe is. Ezt vallja, de inkább csak elméletben, a regény főhőse, a világhírű író ugyanilyen című regényében. Karády Pál sikereinek, az irodalom és a nők körében, szinte határa sincs ugyan, gyakran már-már modern Kárpáthy Zoltánnak vagy Berend Ivánnak látjuk, csak hogy ezeket a sikereit a hős inkább a regényíró kedvezésének s nem bennünket is meggyőző kiválóságának köszönheti. Ha az író néha megharagszik rá, bizony, «jóhiszemű fajankónak» nevezgeti. Ilyenkor «az okos, csodapéldány» Bözsi is csak «ügyes kis macska». A bölcs és jóságos, önfeláldozó, de kissé cinikus öreg úr, az író nagybátyja, a zsarolás és kerítés határmesgyéjéig menő előzékenységgel és ügyességgel szolgálja öccsét, főkép

bonyolult szerelmi ügyeiben, természetesen azokban is, amelyeket utólag helytelenít. Az író szemelláthatólag kétféle anyagból gyurja alakjait: hold-sugárból, vagyis regényes, régi hagyományokból és sárból, vagyis modern életünk felszínes megfigyeléséből.

Ez a kétféleség a regény meséjén is megfigyelhető. A hetedfélszáz lapon bonyolított hosszú szerelmi társasjáték éppen nem meglepő eredménye: a kitűnő férfi és híres író — post tot discrimina rerum — feleségül veszi «a lekicsinyelt női nem egy csodapéldányát». Természetesen az elébe tornyosuló felesszámú akadály, négy közbeeső szerelmi viszony (Erzsi, középkorú özvegy, Aliceka, az elváltka, Irén, férjes asszony és Marica, zavaros múltú baroness) és egy súlyos lélektani, erkölcsi és társadalmi probléma megfejtése után. A probléma ez: vajjon feleségül veheti-e a férfi annak a nőnek a leányát, akit szeretett és akit feleségül akart venni szerelmük megpecsételésére? Az író felelete: «Ésszel és megértéssel minden fordulat keresztülvihető». Az ész természetesen az írónál van, a megértés tőlünk szükségeltetik. Mi persze előre tudjuk, hogy a nagyszerű Karády Pali Tamássy Bözsit fogja feleségül venni s csodáljuk az író türelmét, amellyel ezt a kifejlést tervszerűen hátráltatja és a kompozíció kárára a romantikus mese keretébe még négy, erősen realiztikus kis regényt is beleszó.

A cselekmény háttere háborúutáni pesti társadalmunk rajza. De csak a teljes testi és lelki komforttal élő pesti gazdagok életét látjuk. Az írónak korunk erkölcsi életéről formált ítéletét, gúnyoros megjegyzései ellenére sem érezzük meggyőzőnek. Úgy érezzük, hogy titkon igen jól megérti a pesti «társaságos élet» — ez igen kedves szavajárása — hátterében lapangó bűnöket s ezeket könnyen meg is bocsátja. Mintha azt mondaná: azért ezek igen tisztességes, derék és

nemes érzésű úriemberek és úrihölgyek.

A regény előadása lassan haladó, a részleteken pepecselő. Az ilyesmit: Kovácsné bejön, megterít, stb. sohasem mulasztja el töviről-hegyire elmondani. A cselekvényben nincs drámai feszültség, mégkevésbé mozgalmasság. Kényelmes, hosszas magyarázatok, lassú bonyolítás csökkentik a cselekmény érdekességét. Folytonosan a rendezőt látjuk, aki hol a szereplőknek, hol az olvasónak magyarázgatja felfogását, néha ilyen fordulatokkal: «De ne írjuk ezt Erzszi hátrányára...» Gyakran súlyosabb a köntös, mint a viselője: «És Erzsit is utólérte a Végzet». Vagyis férjére féltékenykedik, ámbár zord következmények nélkül. Igen élvezetesek azonban Karády Pál és az öreg Bernáth Gábor gyakran szikrázóan szellemes párbeszédei. Ezekről a dialógusokról érezzük, hogy írói tehetség sugalmazta, a színpadi dikció mestere formázta őket.

Mindent összefoglalva: Császár Imre új regénye több és különb a szórakoztató regények tömegárújánál, de azon a mértéken alulmarad, amit irodalmi kritikánk mai színvonala megkövetel, mielőtt írói alkotást művészi sikerként elkönyvel.

Mérey Ferenc.

Wilhelm Speyer: A hatodik osztály. Ez a regény folytatása annak a regénynek, amely magyar fordításban «Gimnazisták» cím alatt jelent meg a múlt évben. Egy erdei iskola növendékeiről szól a történet. Ez az osztály, amellyel most megint találkozunk, a hős indiánusok példájára szervezkedik. Vezérik a «Nagy Főnök». A múlt tanévben a «horda» nagy harcot indított a kutyák és a macskák érdekében és elkeseredett küzdelmet vívott a városi iskola tanulóival. Erről a kutya-macska háborúról a «Gimnazisták» zeng hősí eposzt.

A nagyvakáció után, az ősz kezdetén a horda egyelőre renyhe tétlenségben tölti idejét. De a kis Pocok lelkét nagy ambíciók duzzasztják: ő akar Nagy Főnök lenni. Titokban szervezkedik a horda ellenségeivel, hogy kiszabadítsa Mariannet, tavalyi iskolatársukat a cirkusznak kötelékeiből. Marianne ugyanis megszökött az iskolából és most mint állatszelidítő az oroszlánokkal végez veszélyes mutatványokat.

Marianne visszakérül az intézetbe, tehát a happy end-ről is történt gondoskodás. De a történet hirtelen váratlan fordulóhoz jut. A kisleány újra visszaszökik a cirkuszhoz. De azért nem kell megijedni. A szerencsés befejezés megszűnik: csak tessék türelemmel várakozni. Mariannak úgy látszik eszébe jutott, hogy ő német leány. Tartozik tehát fájának azzal, hogy némi szentimentalizmussal oldódjék meg életének problémája. Visszaszökik a cirkuszba, mély szomorúságot, gyászt hagyva maga után az erdei iskolában. De azután, mikor a cirkusz a városból eltávozik és az iskola közelében vonul el, a kisleány megéri az intézet atmoszféráját, most már a cirkusztól szökik el és az iskolába szökik vissza.

Ez a könyv tehát ifjúsági regény volna. Az ifjúsági regényműfaj azonban többféle alfajra oszlik. Lehet az ifjúságról az ifjúságnak, de lehet az ifjúságról a felnőtteknek is írni. Soha ilyen nagy érdeklődés nem volt a gyermek- és az ifjúkor iránt. Ha megjelenik egy regény vagy színdarab, amelynek hősei gyermekek, amely az iskola életéből van véve, nemcsak az ifjúság, hanem a felnőttek is nagy érdeklődéssel fordulnak feléje.

Ez a regény azonban — több hasonló társával egyetemben — lelohasztja érdeklődésünket. Nagyon nehéz a gyermekeket regényhősökké tenni. Nehéz a gyermeki lelket az olvasó előtt kitergetni. Ez a regény